

**Observatorio
del Tercer Sector**

www.observatoriotercersector.org

Codesenvolupament: conceptes bàsics i gestió de projectes

Autors: Pau Vidal, Jaume Albaigès i Sara Martínez

Setembre, 2009

Continguts

1. Introducció	3
2. L'Observatori del Tercer Sector i el codesenvolupament	3
3. Una aproximació teòrica al codesenvolupament	5
3.1. Origen i evolució del codesenvolupament	5
3.2. Definició de codesenvolupament	7
3.3. Valor i diferenciació del codesenvolupament	8
4. Gestió de projectes de codesenvolupament	9
4.1. Introducció	9
4.2. La importància de la participació	10
4.3. La metodologia de l'Enfocament de Marc Lògic (EML) aplicada al codesenvolupament	11
5. Principals reptes del codesenvolupament	16
5.1. Clarificar i generalitzar un concepte compartit	16
5.2. Cooperació entre els actors implicats	16
5.3. Enfortiment institucional de les entitats de persones immigrades	16
5.4. Valorització dels fluxos no monetaris	17
Informació sobre els autors	19

1. Introducció

El codesenvolupament neix a partir de la vinculació entre migracions i desenvolupament. Des de fa alguns anys, aquest terme va prenent cada vegada més rellevància. De fet, el augment de les migracions intercontinentals dels últims anys és la raó principal de l'actualitat dels temes d'immigració i de manera relacionada del auge del codesenvolupament, especialment a l'estat espanyol.

La particularitat del codesenvolupament, diferenciat de la visió clàssica de la cooperació al desenvolupament i del fet migratori, està en la inclusió de les persones migrades com a agents protagonistes per a contribuir al desenvolupament dels seus llocs d'origen a partir de la seva vivència transnacional de dues realitat, la d'origen i la de destí.

Amb la inclusió del codesenvolupament, tant en les polítiques de cooperació per al desenvolupament, com en les polítiques d'immigració, les administracions públiques, Organitzacions no Governamentals de Desenvolupament (ONGD), universitats i altres entitats no lucratives han començat a veure en les entitats de persones immigrades interlocutors amb els quals posar en marxa accions per a contribuir al desenvolupament de les seves regions d'origen, a la vegada que es treballa per a la integració i convivència en la societat espanyola.

2. L'Observatori del Tercer Sector i el codesenvolupament

L'observatori del Tercer Sector és un centre d'investigació especialitzat en el tercer sector, sense ànim de lucre i independent, amb la finalitat d'aprofundir i incrementa el coneixement sobre aquest sector i treballar per millorar el funcionament de les organitzacions no lucratives.

Des de l'any 2005 desenvolupa una línia d'investigació i formació en codesenvolupament arrel de la col·laboració amb el programa de Cooperació Internacional de l'Obra Social "La Caixa".

En el marc d'aquesta àrea de treball, des del 2006 s'estan realitzant tallers de formació en codesenvolupament, nivell inicial i avançat, en diferents ciutats espanyoles (actualment ja se n'han impartit més de 35). Aquests tallers estan

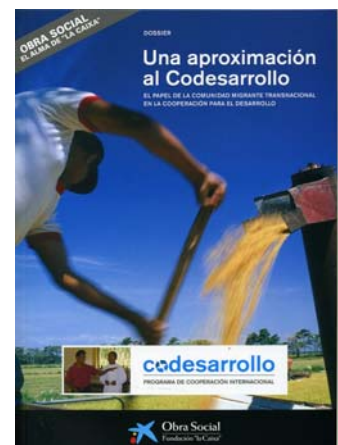
dirigits, principalment, a entitats de persones immigrades que s'estan plantejant la realització de projectes de codesenvolupament i aquelles que ja han realitzar alguna iniciativa d'aquest tipus.

Els objectius dels tallers son:

- Enfortir les associacions de persones immigrades.
- Proporcionar als participants elements teòrics per a la comprensió del codesenvolupament.
- Facilitar elements teòrics addicionals de la cooperació i el desenvolupament i reflexionar sobre aquests en relació al codesenvolupament.
- Descobrir i exercitar els instruments pràctics per a la gestió, execució i seguiment de projectes de codesenvolupament.
- Avançar en la reflexió sobre el codesenvolupament a partir de l'anàlisi i el debat d'experiències pràctiques.
- Fomentar l'intercanvi d'experiències sobre codesenvolupament que han dut a terme associacions de persones immigrades detectant elements comuns, divergències i necessitats formatives.

En el marc d'aquesta línia de treball, durant el mes de març de 2007, es va celebrar una trobada sobre codesenvolupament amb l'objectiu de crear un espai de debat i reflexió sobre les teories, instrument i reptes que defineixen el panorama actual del codesenvolupament, així com promoure l'intercanvi d'experiències sobre codesenvolupament. En la trobada van participar, entre altres, Sami Nair, Carlos Giménez i Carlos Gómez Gil.

Al maig de 2008 es va presentar la publicació "Una aproximació al codesenvolupament. El paper de la comunitat migrant transnacional en la cooperació per al desenvolupament" realitzada per l'Observatori del Tercer Sector per al programa de Cooperació Internacional de la Obra Social "La Caixa". La publicació és una introducció al subdesenvolupament i té com a

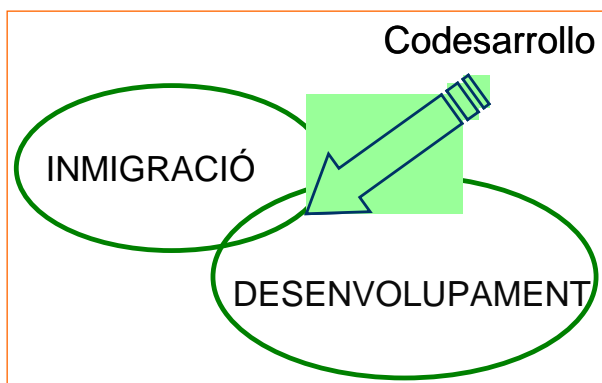

objectiu contribuir a l'anàlisi del concepte i al debat que està obert en l'àmbit de la vinculació entre migracions i desenvolupament. Un dels valors destacats de la publicació és haver pogut donar lloc a les reflexions i aportacions sobre el codesenvolupament que es van treballar als tallers de formació realitzats entre 2006 i 2008.

3. Una aproximació teòrica al codesenvolupament

3.1. Origen i evolució del codesenvolupament

Una primera vinculació entre els conceptes d'immigració i desenvolupament sorgeix de manera espontània. Aparentment, si hi ha més desenvolupament en els països que són font d'immigració, les persones no haurien d'emigrar. A partir d'aquesta idea tan simple, s'ha

començat a desenvolupar iniciatives que connecten de forma directe els dos conceptes. De totes maneres, en el moment de dur-les a terme, resulta que existeixen dificultats per aquesta vinculació tan directa. La raó principal està relacionada amb els diferents ritmes que tenen la immigració i el desenvolupament: mentre que el desenvolupament treballa a llarg termini, la immigració funciona en curts terminis. A més, les dinàmiques de treball en cada àmbit són diferents, ja que treballar en immigració implica vincular comunitats concretes, mentre que el treball en el camp del desenvolupament acostuma a ser a nivell de països.

Abans de parlar de desenvolupament, ja existia un vincle entre desenvolupament i migracions. A partir de la solidaritat i el compromís, es vinculaven les xarxes de persones que es trobaven lluny amb el desenvolupament de les seves comunitats d'origen. En el món anglosaxó aquesta vinculació s'ha estudiat amb el nom de "Filantropia de la diàspora".

Però fer referència al codesenvolupament, implica l'existència d'un treball conjunt que redunden en benefici tant per a la comunitat d'origen com per a la receptora de la migració. I és justament aquest un dels elements principals que s'incorpora a la conceptualització actual del terme.

Una primera interpretació del codesenvolupament va ser realitzada a França per Sami Naïr, qui ho va definir al 1997, com "una proposta per integrar immigració i desenvolupament de forma que tots dos països, el de partida i el d'acollida, puguin beneficiar-se dels fluxos migratoris. És a dir, una forma de relació consensuada entre dos països de forma que l'aportació dels immigrant al país d'acollida no es tradueixi en una pèrdua per al d'enviament". El seu propòsit era plantejar un marc teòric, uns objectius específics i una metodologia d'acció en matèria de gestió dels fluxos migratoris per al codesenvolupament.

En els últims anys, Espanya ha sigut dels països més actius i on s'ha mostrat més preocupació per incorporar el codesenvolupament en el disseny de les polítiques migratòries i en les línies que defineixen l'ajuda a la cooperació per al desenvolupament, especialment la cooperació descentralitzada. Aquesta preocupació sorgeix, en gran part, de la necessitat de respondre als reptes que han portat el ràpid augment dels fluxos migratòries arribats recentment, així com el creixement de les entitats que agrupen persones immigrades.

El concepte es va introduir de forma institucional amb el Pla Greco de 2001-2004, de fet més vinculat a la política migratòria que al desenvolupament, i amb pocs efectes reals. La primera convocatòria de subvencions a projectes de codesenvolupament la va dur a terme l'Ajuntament de Madrid el 2004. Des d'aquest ajuntament es va promoure una convocatòria diferenciada de la convocatòria general de cooperació per tenir en compte els aspectes distintius que comporten els projectes de codesenvolupament en torn a objectius, protagonistes, persones participants, localització de les activitats i justificació de despeses.

A l'any 2005, es va elaborar el Document de Consens sobre el Codesenvolupament realitzat pel Consejo de Cooperación del Ministro de Asuntos Exteriores y Cooperación del Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación, juntament amb sindicats i entitats de segon nivell del món de la cooperació per al desenvolupament, la Secretaria de Estado de Inmigración y Emigración i la Confederación Española de Empresas de Economía Social, entre d'altres. En general, el document manté una visió flexible i positiva per a totes les parts implicades i en tots els aspectes que contempla el codesenvolupament. És un text prepositiu que aporta pautes claus per a la gestió del codesenvolupament a l'estat espanyol des dels àmbits públics i privats.

Al 2006 es va presentar el llibre *El codesarrollo en España. Protagonistas discrusos y experiencias*, publicat per la Red Universitaria de Investigación sobre Cooperación para el Desarrollo, amb la col·laboració de l'Ajuntament de Madrid. El llibre està dirigit per Carlos Jiménez, amb una llarga trajectòria en l'estudi de les migracions. Aquesta publicació fa una reflexió al voltant de la connexió entre migracions i desenvolupament, desenvolupant una visió general sobre la situació a Espanya. També aporta una de les definicions de referència

per al codesenvolupament: "Són iniciatives de codesenvolupament aquelles impulsades i dutes a terme per al benefici mutu i mitjançant l'ajuda mútua, per dues o més entitats ubicades en dos o més països vinculats per fluxos migratoris, les quals posen en marxa conjuntament accions tant en el país receptor, com en el país emissor d'immigració, i en les que juga un paper protagonista, entre altres actors, un grup de migrants del país receptor."

3.2. Definició de codesenvolupament

A partir de la reflexió prèvia realitzada i del contacte amb les entitats participants en els tallers de codesenvolupament, que es venen realitzant des de l'any 2006, s'ha elaborat una definició actual del codesenvolupament en la que els elements claus són:

- Connexió activa de les actuacions polítiques i plantejament entre immigració i desenvolupament.

- Actuació de la immigració com a font de desenvolupament econòmic, cultural i social
- Protagonisme actiu del grup de migrants transnacional tant en la seva comunitat d'origen com en la d'acollida.
- Rol del grup de migrants transnacional com a pont entre societats.
- Implicació de dos o més col·lectius en el treball per l'enriquiment mutu de la comunitat d'origen i d'acollida.

D'aquesta manera, el discurs actual sobre el codesenvolupament es centre en l'aportació de la comunitat migrant transnacional entesa com a pont entre societats. Aquesta aportació bidireccional és la base des de la que s'entén l'essència i la novetat del codesenvolupament.

A partir del compromís de la comunitat migrant amb les realitats amb les que interactua, s'aconsegueix que no existeixi únicament un flux monetari entre ambdues societats, sinó que l'intercanvi de vivències i coneixements es converteix en part essencial del procés de codesenvolupament.

3.3. Valor i diferenciació del codesenvolupament

Un element clau per a que tingui sentit el codesenvolupament és ser capaços d'identificar quins són els valors propis d'aportació del codesenvolupament que poden implicar considerar-ho com una forma nova i prometedora de treballar per al desenvolupament i fortalesa social.

A continuació s'identifiquen alguns d'aquests valors que aporten els projectes de codesenvolupament:

- El paper protagonista de la comunitat migrant tant en la seva comunitat d'origen com en la d'acollida. Aquesta comunitat té una implicació protagonista en les dues societats, i això representa tenir un rol propi que no era l'habitual de la comunitat migrant, ni en la societat d'acollida ni en la d'origen.
- L'estabilitat i permanència en el temps de les accions de codesenvolupament entre les comunitats vinculades. A partir del vincle existent entre comunitats, el

que fan els projectes de codesenvolupament és intensificar i enfortir aquestes relacions que atorguen la voluntat de continuïtat i permanència en el temps, al no dependre de les polítiques canviant de desenvolupament sinó del vincle real entre societats.

- Les actuacions de la comunitat migrant transnacional (normalment agrupada en les associacions de persones immigrades) augmenten la seva autoestima, connexions socials locals i valoració. Una valoració positiva que es transmet a les seves comunitats d'origen i d'acollida, garantint la continuïtat, reforçant els vincles existents i ampliant les possibilitats de noves iniciatives.

- La visió integradora generada a través del coneixement entre comunitats diferents. Un dels elements característics dels projectes de codesenvolupament és el seu doble àmbit d'actuació, a la comunitat d'origen i a la d'acollida, el que significa que tenen com a finalitat obtenir beneficis econòmics, socials o culturals per a les comunitats de les que provenen les persones immigrades i per a la societat d'acollida.

- L'aportació de recursos econòmics addicionals als fons tradicionals de cooperació. Per exemple, un dels valors significatius de les remeses que en ocasions inclouen els projectes de codesenvolupament és que no depenen de moments polítics determinats.

4. Gestió de projectes de codesenvolupament

4.1. Introducció

Un projecte, segons el PNUD, és una "intervenció integrada per un conjunt d'activitats planificades i relacionades entre sí, per aconseguir objectius predeterminats a un cert termini temporal".

És important que abans d'afrontar la gestió de projectes de codesenvolupament, la entitat reflexioni sobre el seu grau de preocupació i capacitació. Com s'explicarà més endavant, la gestió d'aquest tipus de projectes és complexa i per tant, pot resultar difícil per a entitats sens experiència prèvia.

Per tant, la formació i l'enfortiment institucional són requisits previs abans de començar les intervencions.

Un dels components diferenciadors bàsics del codesenvolupament és el paper protagonista que adquireix la comunitat migrant en els projectes. A partir d'aquest rol protagonista en el codesenvolupament s'estructuren els elements característics. Per tant, el seu funcionament no encaixa directament amb el model tradicional de cooperació al desenvolupament, així que és necessari modificar alguns plantejaments i incorporar els elements tècnics que genera la vinculació de la comunitat migrant transnacional com protagonista dels processos de codesenvolupament.

Els projectes de codesenvolupament es basaven en la metodologia i els criteris d'intervenció de la cooperació al desenvolupament, sobre la que es realitzen les modificacions necessàries. Pot resultar interessant identificar quines són les aportacions del treball fet per a la cooperació al desenvolupament que es poden aplicar als projectes de codesenvolupament. Aquest exercici permet aprendre dels errors i optimitzar els recursos i esforços dedicats a les intervencions de la organització en aquest àmbit. De totes maneres, existeix la necessitat de continuar evolucionant cap a metodologies específiques que contemplin les especificitats d'aquest tipus de projectes en totes les seves fases de realització.

En definitiva, gestionar projectes de codesenvolupament implica identificar, visualitzar i potencia el valor afegit del "co" en totes les fases del cicle del projecte.

4.2. La importància de la participació

La participació és un factor clau per a l'èxit dels projectes de codesenvolupament, perquè a través d'aquestes iniciatives es posen en relació diferents actors de les comunitats implicades. La doble incidència del codesenvolupament multiplica la seva importància.

L'enfocament participatiu és transversal a les fases i activitats del projecte i, amb la informació, ha d'estar present en tot moment.

La participació ha de tenir efectes visible en la presa de decisions i per tant una influència efectiva. Habitualment, és el grau de decisió que tenen en el procés el que determina la participació de les persones implicades.

Un últim aspecte a tenir en compte és que la participació no és un estat fix, sinó un procés mitjançant el qual la gent pot guanya més o menys grau d'influència en un procés de decisió. El grau de participació depèn dels nombrosos factors com, per exemple, el grau d'organització del grup, de la flexibilitat de les entitats i la disponibilitat dels actors.

Per a treballar la participació en el codesenvolupament poden ser útils una sèrie de pautes com ara:

- Desenvolupar metodologies participatives que impliquen als actors en ambdues realitats.
- Potenciar el paper de la comunitat migrant transnacional com a pont/mediador entre actors, facilitador d'acords, etc.
- Identificar els moments claus de la participació de la comunitat migrant (impulsora del projecte, protagonista activa de tot el procés, etc.)
- Utilitzar una metodologia que permeti sistematitzar les actuacions, conservar i transmetre la informació i organitzar a tots els participants.

4.3. La metodologia de l'Enfocament de Marc Lògic (EML) aplicada al codesenvolupament

El Marc Lògic és una eina analítica per a la planificació i gestió de projectes. Es caracteritza per estar orientada a objectius i resultats més enllà de la mera realització d'activitats, per col·locar en el centre del projecte als grups beneficiaris i per potenciar la participació en totes les fases.

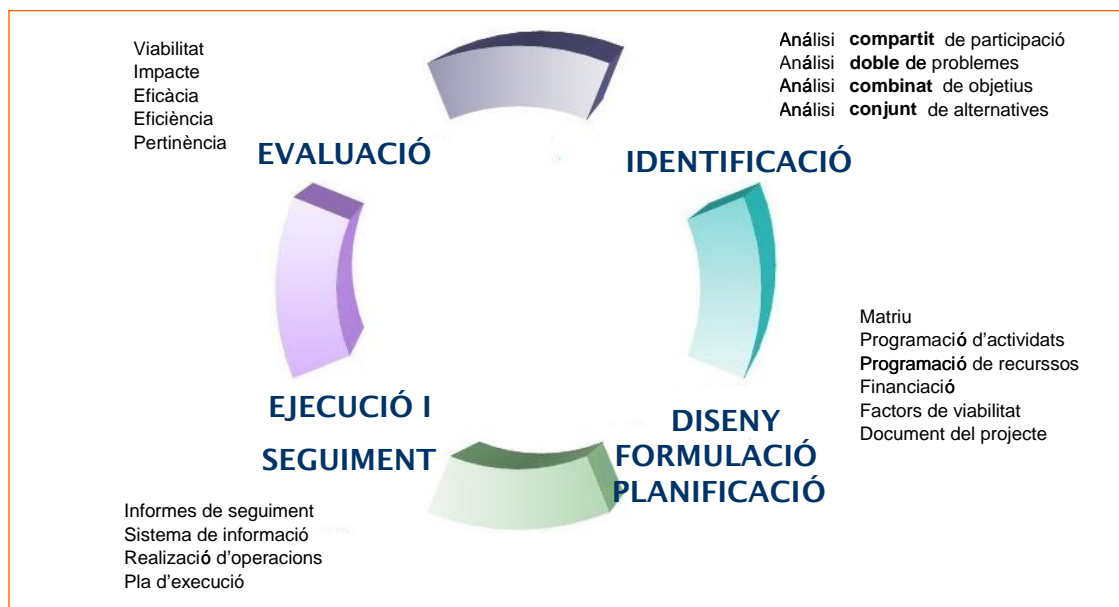
És una metodologia que s'utilitza de forma habitual per les agències de desenvolupament, ONGD i financeres. Al ser una forma de treball habitual de la cooperació al desenvolupament, requereix una adaptació específica al codesenvolupament.

Utilitzar aquesta metodologia àmpliament estesa té l'avantatge de que facilita la comprensió i l'anàlisi de la intervenció plantejada pel seu caràcter visual i esquemàtic.

Les claus pràctiques són:

- Els objectius plantejats en els projectes se situen en un marc extern i s'han d'aconseguir per la contribució de diferents projectes.
- Es concreta un objectiu general i un objectiu específic. Han de ser realistes i verificables.
- El projecte ha d'obtenir resultats concrets que contribueixin a la consecució dels objectius.
- Els resultats han de compta amb un conjunt d'indicadors predefinits que permetin la seva avaluació.
- El marc ambiental i els factors externs, que poden ser controlables o no, han de ser identificats i tinguts en compte.

A continuació es desglossa el cicle de projecte en les seves diferents fases:

Font: Adaptació realitzada per l'Observatori del Tercer Sector a partir d'“El Ciclo del proyecto de cooperación al desarrollo: la aplicación del marco lógico”. CIDEAL, Madrid 2003

Fase 1: Identificació

La primera fase és essencialment analítica i allí s'hi determinen els problemes existents, les prioritats d'intervenció i les possibilitats d'acció.

El codesenvolupament condiona completament la metodologia tradicional en els diferents moments d'aquesta fase, que són:

- Anàlisi de participació. Davant de l'objectiu clàssic que era identificar a l'actor beneficiari, el codesenvolupament ens obliga a dedicar una atenció específica a la comunitat migrant transnacional, que és un actor rellevant en el procés. Això inclou la identificació dels seus problemes, interessos i potencials; tenir en compte el seu rol d'intermediació i que en algun projecte també pot convertir-se en un dels col·lectius beneficiaris.
- Anàlisi de problemes. Per a fer l'anàlisi de problemes s'utilitza l'arbre de problemes. Construir l'arbre de problemes significa identificar els problemes existents, establir una jerarquia entre ells (relacions causa-efecte) i finalment, escollir el problema focal. El codesenvolupament demanda un arbre de problemes en cada una de les dues realitats en les que s'intervé, per qual cosa es necessària parlar d'un doble arbre de problemes.
- Anàlisi d'objectius. L'arbre d'objectius consisteix en convertir en positius els problemes i la seva transformació en objectius realistes. Obliga a comprovar les relacions lògiques causa-efecte i a eliminar, com a factors externs, els problemes sobre els que no s'hi pot actuar. En el codesenvolupament es busquen objectius que puguin ser compartits en ambdues realitats i es genera un arbre combinat de solucions.
- Anàlisi de alternatives. L'objectiu de l'anàlisi d'alternatives és ajudar a escollir l'estratègia a implementar. Es defineixen una sèrie de criteris (cost, possibilitat d'èxit, horitzó personal, participació, risc social, impacte ambiental, entre d'altres) en base als quals es comparen les diferents estratègies d'actuació plantejades. Els projectes de codesenvolupament, a partir de l'arbre combinat de solucions, estableixen alternatives compartides d'actuació que impliquen actuacions i efectes en les dues realitats implicades.

Fase 2: Disseny

En la segona fase del cicle de projecte s'estableixen les accions a desenvolupar i els resultats esperats amb la intervenció.

La matriu del projecte resumeix els resultat principals del procés:

- Objectius: per què es du a terme el projecte?
- Resultats i indicadors: què vol aconseguir?
- Activitats i mitjans: com es pensa aconseguir-ho?
- Factors externs o hipòtesis: quins elements són crucials per a l'èxit del projecte?
- Fonts de verificació: on trobar la informació per poder avaluar el projecte?

1. Objectiu general	Indicadors	Fonts	Factors externs
2. Objectius específics	Indicadors	Fonts	Factors externs
3. Resultats	Indicadors	Fonts	Factors externs
4. Activitats	5. Recursos		Precondicions

Diagrama de la matriu del projecte amb fletxes que indiquen la relació entre les cel·les:

- Fletxes horitzontals que apunten a l'esquerra des de la columna de la dreta cap a la columna de l'esquerra, connectant:
 - Indicadors i Fonts de la fila 1 amb l'Objectiu general.
 - Indicadors i Fonts de la fila 2 amb els Objectius específics.
 - Indicadors i Fonts de la fila 3 amb els Resultats.
 - Recursos i Precondicions de la fila 4 amb les Activitats.
- Fletxes verticals puntejades que apunten cap amunt des de la fila inferior cap a la fila superior, connectant:
 - Objectius específics amb l'Objectiu general.
 - Resultats amb els Objectius específics.
 - Activitats amb els Resultats.

Existeix una relació directa entre l'arbre combinat de solucions i la realització de la matriu del projecte. Un cop determinat l'objectiu global, generalment, la resta de la columna esquerra de la matriu es va determinant a partir de l'arbre d'objectius.

Els factors externs o hipòtesis identifiquen objectius no coberts per l'estratègia adoptada però que són necessaris per a l'èxit del projecte. És important analitzar-los per determinar si s'eliminen de la matriu, si es mantenen o si són massa importants com per a obligar a redissenyar el projecte.

Pel que fa als indicadors, han de tenir varies característiques com ser mesurables, fiables, rellevants, tenir un preu acceptable i estar disponibles en un temps raonable en relació al calendari del projecte.

Fase 3: Execució i seguiment

L'execució del projecte de codesenvolupament significa la realització de les accions per obtenir els resultats que es pretenen aconseguir. Per això, es precis, elaborar un pla d'execució on es detalla la totalitat de les activitats a realitzar i definir un calendari i un pressupost complet i realista.

Si als projectes de seguiment ja és important, en els projectes de codesenvolupament la necessitat de seguiment és inclús més gran degut al valor de la participació i l'objectiu de construcció conjunta que implica. Tot això representa una complexitat afegida.

Fase 4: Avaluació

En aquesta fase del projecte és necessari realitzar una avaluació participada de les dues realitats. Aquesta potencialitat ajudarà a que els aprenentatges extrets del procés d'avaluació siguin compartits i s'assentin les bases per a les noves actuacions conjuntes de codesenvolupament.

5. Principals reptes del codesenvolupament

El codesenvolupament encara és una activitat recent. Per això, s'enfronta a una sèrie de reptes relacionats amb la necessitat d'aportar valor visible i afermar-se com una alternativa vàlida. En aquest context, alguns dels reptes són:

5.1. Clarificar i generalitzar un concepte compartit

És convenient una major reflexió i debat al voltant del concepte i als objectius de les actuacions de codesenvolupament. El codesenvolupament és un tema recent a Espanya, on diferents entitats comencen a formular i a realitzar activitats en aquest àmbit.

Per això són necessaris els fòrums de reflexió on participen tots els actors implicats: entitats d'immigrants, organitzacions no lucratives d'immigració i cooperació al desenvolupament, financeres, administracions públiques i el món de la investigació.

5.2. Cooperació entre els dos actors implicats

El col·lectiu migrant transnacional té un paper protagonista en el codesenvolupament que ha de ser reconegut per la resta d'actors. Per això, les ONGD i la resta d'organitzacions socials interessades en treballar en codesenvolupament han de replantejar-se com recolzar a aquestes organitzacions per a que capitalitzen la seva experiència i coneixement.

Serà necessari trobar nous espais de participació i prendre consciència de les implicacions del treball conjunt entre entitats en diferents fases del cicle organitzatiu.

5.3. Enfortiment institucional de les entitats de persones immigrades

Per fer front a projectes de codesenvolupament, les entitats han d'estar consolidades i tenir una certa trajectòria i saber reconèixer les necessitats formatives i de capacitat.

Per a potenciar la seva consolidació i augmentar el seu paper en els projectes de codesenvolupament, és necessari avançar en la formació específica i en el desenvolupament del treball en xarxa amb altres actors implicats. Això ajudarà a garantir el paper protagonista d'aquestes organitzacions en el marc del codesenvolupament.

Una estratègia per a aconseguir-ho, pot ser la de buscar la col·laboració amb la resta d'actors del sector (ONGD, Administracions Públiques, Centres d'investigació, ...)

5.4. Valorització dels fluxos no monetaris

Donat el benefici mutu i la construcció conjunta que defineixen el codesenvolupament, els fluxos no monetaris són essencials. La intensitat i prioritat d'uns fluxos o altres dependrà de l'evolució de la pròpia comunitat migrant i de les seves relacions amb la comunitat d'acollida i d'emissió.

Algun d'aquests fluxos no monetaris poden ser: l'intercanvi cultural, la generació de nous coneixements, la sensibilització bidireccional i l'intercanvi de punts de vista que genera una visió més àmplia i completa de la societat.

En general, s'han de posar a la mateixa alçada les aportacions dels fluxos econòmics, culturals i socials.

Bibliografia

ABAD, LUIS V. [et al.]. Codesarrollo: Migraciones y Desarrollo Mundial. CIDEAL-Fundación Asistencia Técnica para el Desarrollo, Madrid, 2005.

Consejo de Cooperación del Ministerio de Asuntos Exteriores y Cooperación. Varios autores. Documento de Consenso sobre el Codesarrollo. Madrid, 19 de diciembre de 2005.

Delegación del Gobierno español para la Extranjería y la Inmigración. Programa Global de Regulación y Coordinación de la Extranjería y la inmigración en España (GRECO). Ministerio del Interior, Madrid, 2000.

GÍMENEZ ROMERO, Carlos; MARTÍNEZ MARTÍNEZ, Julio L.; FERNÁNDEZ GARCÍA, Mercedes; CORTÉS MAISONAVE, Almudena. El Codesarrollo en España. Protagonistas, discursos y experiencias. Red Universitaria de Investigación sobre Cooperación para el Desarrollo, Madrid, 2006.

OCHOA HIDALGO, JAVIER. Cuaderno sobre codesarrollo: Guía de orientaciones prácticas. CIDEAL, Madrid, 2009.

VIDAL, PAU (coord.); MARTÍNEZ, SARA; HERNANDO, ANNA. Una aproximación al Codesarrollo: El papel de la comunidad migrante transnacional en la cooperación para el desarrollo. Obra Social la Caixa, Barcelona 2008.

Informació sobre els autors

Pau Vidal

Fundador i coordinador de l'Observatori del Tercer Sector. A l'OTS de dels inicis, l'any 2004.

Expert en funcionament d'organitzacions no lucratives. Ponent en cursos i postgraus del tercer sector, així com en congressos i jornades d'àmbit nacional i internacional.

En els últims anys, des de l'OTS, ha dirigit nombrosos projectes d'investigació sobre el tercer sector, en temes variats com la seva estructura i composició, àrees de funcionament de les organitzacions i les seves àrees d'interès. Ha escrit una gran varietat d'articles, papers i quaderns sobre el funcionament de les organitzacions no lucratives i és coautor de diversos llibres sobre el tercer sector entre els que destaquen: *La gestió de les organitzacions no lucratives* (Columna, 1997; Deusto, 1998), *El Llibre Blanc del Tercer Sector Cívico-Social Catalunya* (CETC, 2003), *El finançament de les entitats juvenils del CNJC* (CNJC, 2004) i *El moviment associatiu juvenil: escoles de ciutadania* (CJE, 2005).

De la mateixa manera, ha realitzat projectes de consultoria en el món de les organitzacions no lucratives, en àmbits com la planificació estratègica, el govern de les entitats, la captació de fons, recursos humans, responsabilitat social, gestió de projectes.

Col·labora en els Consells assessors de Fundació Adsis, Fundació Esplai, Fundació Comtal i la Plataforma del Voluntariado de España.

Jaume Albaigès

Col·laborador tècnic. Col·labora amb l'OTS des del 2005.

Assessor de l'OTS en matèria de TIC (Tecnologies de la Informació i les Comunicacions). Enginyer de Telecomunicacions per la UOC. Formació complementària en drets humans i cooperació internacional. Autor del bloc TectnoLONGia sobre les TIC en les ONL i autor de la publicació "Usos i reptes de les TIC en les ONL", editada per l'OTS. Anteriorment, entre d'altres activitats, ha sigut director de la Fundació Equilibri i, durant tres anys, responsable de

projectes de cooperació tecnològica i educativa de la Fundació Educació Solidària a Cuba.

Sara Martínez

Ajudant a la investigació. A l'OTS des del mes de març del 2007.

Llicenciada en Humanitats per la Universitat de Navarra en la rama de Gestió Cultural. Durant l'etapa universitària va formar part de la comissió organitzadora de diversos congressos de Cultura Europea. A Barcelona ha cursat un postgrau en Estudis de Desenvolupament al CIDOB (Barcelona). També ha treballat com a professora de castellà voluntària a la ONG Servicio Educativo Intercultural (Pamplona). A l'OTS, entre d'altres, treballa en la línia d'investigació i formació sobre codesenvolupament. Actualment participa en el projecte "Buenas prácticas en emprendimiento social juvenil".